

Bohemia

Zeitschrift für Geschichte und Kultur
der böhmischen Länder

A Journal of History and Civilisation
in East Central Europe

Herausgegeben

im Auftrag des Collegium Carolinum

von Martin Schulze Wessel, Michaela Marek, Frank Hadler,
Sheilagh Ogilvie und Martin Nodl

Band 51 Heft 1 2011

MEDIEN UND ÖFFENTLICHKEIT SEIT DEM 19. JAHRHUNDERT

Redaktionsbeirat:

Christoph Boyer (Salzburg), Peter Bugge (Aarhus),

Gary B. Cohen (Minneapolis, MN), Mark Cornwall (Southampton),

Horst Förster (Tübingen), Miloš Havelka (Prag), Steffen Höhne (Weimar),

Miroslav Hroch (Prag), Elena Mannová (Bratislava) und Jiří Pešek (Prag)

Editorial

AUFSÄTZE

MEDIEN UND ÖFFENTLICHKEIT

Zur nationalen und transnationalen Wirkungsmacht von Massenmedien
im Spannungsfeld zwischen Tschechen, Slowaken und Deutschen

THE MEDIA AND THE PUBLIC

The National and Trans-National Influence Potential of the Mass Media in the
Difficult Relationship between Czechs, Slovaks, and Germans

Christoph Cornelißen/Roman Holec/Miroslav Kunštát

In this introductory contribution, the authors explain the central questions which are treated in this special issue containing the papers presented to a conference of the German-Czech and German-Slovak Commission of Historians, and summarize the contributions in a nutshell. Their starting point is the observation that modern mass media, while trans-national in effect, always remain linked to a national context due to language and traditions. With this as a backdrop, individual case histories exemplifying the development of the mass media since the beginning of the 19th century are presented. The focus is on the political potential of the media on one hand, with their importance for the fundamental politicization of European societies during the 19th century being assessed as well as their being exploited by the dictatorships of the 20th century. On the other hand, aspects characterising the development of inter-societal relations are examined, such as how the media shaped the pictures which Czechs, Germans, and Slovaks had of one another. Finally, the authors list deficits of the research situation with a special view to the particularities applying to East Central Europe where, during the last two decades, not only a rapid development of the mass media themselves has taken place, but media sciences have been recreated to a considerable degree.

MÉDIAS ET PARUTION EN PUBLIC

Le rayon d'action national et transnational des médias de masse à la croisée des chemins entre Tchèques, Slovaques et Allemands

Christoph Cornelißen/Roman Holec/Miroslav Kunštát

Dans leur introduction, les auteurs présentent les thèmes principaux du recueil présent et en résument les différentes contributions qui ont été tenues lors d'une conférence de la commission d'historiens tchéco-allemande et slovaque-allemande. Le point de départ de leur observation est que les médias de masse moderne ont un rayon d'action certes transnational en raison de la langue et des traditions mais qu'ils restent aussi sans cesse prisonniers d'un contexte national. Dans ce contexte, les auteurs présentent quelques exemples du développement des médias depuis le 19e siècle. Ils s'intéressent d'une part à l'efficacité politique des médias – à leur rôle dans la politisation fondamentale des sociétés d'Europe centrale au 19e siècle et à leur instrumentalisation dans les dictatures du 20e siècle. D'autre part, ils analysent certains aspects des relations historiques et se posent la question de savoir comment les médias forgent les représentations réciproques des Tchèques, des Allemands et des Slovaques, comment ils construisent des liens et des limites entre eux. Pour finir, les auteurs attirent l'attention sur les déficits du domaine de recherche, tout en soulignant la situation particulière en Europe centrale de l'est. Dans cette zone en effet, il y a non seulement eu un développement très mouvementé dans le domaine des médias, mais la science des médias a, elle aussi, connu un nouveau développement considérable.

MÉDIA A VEŘEJNOST

K nacionální a transnacionální moci masmédií v napět'ovém poli mezi Čechy, Slováky a Němci

Christoph Cornelißen/Roman Holec/Miroslav Kunštát

V úvodu objasňují autoři centrální otázky sledované v tomto tematickém sešitě navazujícím na konferenci Česko-německé a Slovensko-německé komise historiků a krátce shrnují jednotlivé příspěvky. Základním výchozím bodem je zjištění, že moderní masová média sice působí transnacionálně, vzhledem k jazyku a tradicím také ale stále zůstávají uvězněna v národním kontextu. Na tomto pozadí jsou

prezentovány jednotlivé případové studie k vývoji médií od 19. století. Ohnisko zájmu přitom leží na jedné straně v politickém vlivu médií – jejich úloze ve fundamentální politizaci středoevropských společností v 19. a jejich instrumentalizaci diktaturami 20. století. Na druhé straně jsou analyzovány aspekty vztahových dějin a je hledána odpověď na otázku, jak média formují představy Čechů, Němců a Slováků o sobě navzájem, jak konstruují provázanost a ohraničenost. Na závěr upozorňují autoři na deziderata výzkumu této tematické oblasti, přičemž kladou důraz na specifickou situaci střední Evropy. Zde v posledních dvaceti letech nedošlo jen k bouřlivému vývoji v oblasti masových médií, ale z velké části se nově konstituovala také mediální věda.

MEDIENGESCHICHTE DER MODERNE:

Zugänge, Befunde und deutsche Perspektiven

MEDIA HISTORY OF THE MODERN AGE:

Approaches, Results, and German perspectives

Frank Bösch

The history of the media may be analysed in rather different ways. The present article first presents approaches customarily used by media and communication sciences in the past and goes on to discuss novel approaches to media history and recent findings of the historical sciences. The authors favour placing less emphasis on the contents of selected media and their individual development and more on how the media fit into social history, since almost every topic, at least as far as the modern age is concerned, has aspects relevant to media history. Only rarely, however, have these aspects been analysed in political, cultural or social history, research into historical gender relations, the history of towns or cities or the history of transnational relations. Possible results of this latter approach are summarily listed predominantly for developments since the late 19th century in the German environment, for which there are much more studies than there are for Eastern Europe.

HISTOIRE DES MÉDIAS DE L'ÉPOQUE MODERNE:

Accès, résultats et perspectives Allemandes

Frank Bösch

On peut étudier l'histoire des médias de manières très différentes. L'article présente les accès actuels des sciences des médias et de la communication pour discuter ensuite des approches récentes historico-médiatiques et des résultats de la science historique. L'auteur plaide pour que l'on étudie moins le développement et les contenus de chaque média mais plutôt les médias en tant que partie de l'histoire de la société plus étendue. En effet, à l'époque moderne, pratiquement chaque thème historique comporte des pages relatives à l'histoire des médias, qui ont été peu prises en considération jusqu'à nos jours – que ce soit dans l'histoire de la politique, de la culture ou sociale, celle des sexes ou de l'histoire locale ou transnationale. Les résultats que l'on peut en tirer, sont montrés à titre d'exemple, notamment pour le développement allemand depuis la fin du 19e siècle, pour lequel il existe nettement plus d'études que pour l'Europe de l'Est.

MEDIÁLNÍ DĚJINY MODERNY:

Přístupy, zjištění a německé perspektivy

Frank Bösch

Dějiny médií je možné zkoumat velmi rozdílnými způsoby. Autor ukazuje dosavadní přístupy mediálních a komunikačních věd, aby pak následně rozebral novější mediálněhistorické přístupy a výsledky dějepisné vědy. Přitom navrhuje spíše než vývoj a obsahy jednotlivých médií zkoumat média jako součást širokých společenských dějin. Alespoň v moderně totiž skoro každé historické téma vykazuje mediálněhistoricky relevantní rysy, které ovšem doposud nebyly téměř zohledněny – ať už v politických, kulturních či sociálních dějinách, genderových nebo městských dějinách či v dějinách transnacionálních. Zjištění, ke kterým je přitom možné dospět, jsou v článku ukázána exemplárně a především pro německý vývoj od pozdního 19. století, ke kterému existuje výrazně více studií než k východní Evropě.

JOURNALISTIK UND MEDIENWISSENSCHAFTEN IN TSCHECHIEN.

Überlegungen zur historischen Entwicklung und gegenwärtigen Situation

JOURNALISM AND MEDIA SCIENCES IN THE CZECH REPUBLIC

Some Deliberations on their Historical Development

Barbara Köpplová/Jan Jiráek

Taking developments since 1989 as a starting point, this contribution deals with the history of the Czech Press on one hand, starting with the beginning of the 18th century, and with the treatment of journalism and the media in science on the other. The authors demonstrate that the Czech press scene was mirror and at the same time, motor for the cultural development and for the politicization of the Czech nation. They follow developments from the First Republic, where the media experienced a heyday, through repression during the German occupation, up to the socialist era. They elaborate on individual phases of socialist press politics and describe the exploitation of the media for political goals, but also their modernization. Scientific treatment of media developments is also traced back to the start, as is the professionalization of the journalistic trade. According to the authors, this rich tradition has been taken into consideration far too rarely after 1989: much too frequently the press, but also the newly established media sciences followed models from the West. The main goal of the authors thus is to draw attention to the inspiration that can be gleaned from the own past, in media science and other disciplines dealing with the media.

LES ÉTUDES DE JOURNALISME ET LES SCIENCES DES MÉDIAS EN TCHÉQUIE

Réflexions sur le développement historique et sur la situation actuelle

Barbara Köpplová/Jan Jiráek

Partant du tournant de 1989, la contribution donne un aperçu de la presse tchèque depuis le XVIIIe siècle d'une part, et de la discussion scientifique avec le journalisme et les médias en général d'autre part. Les auteurs montrent que la

presse était à la fois le miroir et le moteur de l'épanouissement culturel et de la politisation de la nation tchèque. Ils retracent le développement depuis la Première République - durant laquelle les médias connurent un âge d'or - aux répressions sous l'Occupation allemande et à l'époque socialiste. Ils passent en revue les différentes phases de la politique de la presse socialiste et décrivent l'instrumentalisation des médias, mais aussi leur modernisation. Ils retracent également jusqu'à leurs débuts l'intérêt scientifique accordé aux médias et la professionnalisation du métier des journalistes. Selon les auteurs, cette tradition très riche a été peu prise en compte après 1989 : autant la presse que la science des médias nouvellement née se sont surtout orientées sur les modèles occidentaux. Un des buts de cette contribution est donc d'attirer l'attention sur les sources d'inspiration qu'offre sa propre histoire à la matière „science des médias“ et à d'autres disciplines, qui traitent des médias.

ŽURNALISTIKA A MEDIÁLNÍ VĚDY V ČESKU

Úvahy o historickém vývoji a současné situaci

Barbara Köpplová/Jan Jiráek

Vycházející z vývoje po roce 1989 podává článek na jedné straně obraz vzniku českého tisku od 18. století a na straně druhé vědecky rozebírá žurnalistiku a média obecně. Autoři ukazují, že prostředí českého tisku bylo zároveň zrcadlem i motorem kulturního rozvoje a politizace českého národa. Sledují vývoj za první republiky, kdy média zažívala období rozkvětu, dále popisují represe během německé okupace a dostávají se až k socialistickému období. Přitom vymezují jednotlivé fáze socialistické tiskové politiky a ukazují proces instrumentalizace, ale i modernizace médií. Až k počátku své existence je sledován také vědecký zájem o média a profesionalizace novinářského řemesla. Podle autorů nebyla tato velmi bohatá tradice po roce 1989 dostatečně zohledněna: tisk stejně jako nově vzniklá mediální věda se zaměřily především na západní vzory. Jedním z cílů příspěvku je proto upozornit na inspirační zdroje, které oboru mediální věda a jiným disciplínám zabývajícím se médii nabízejí jejich vlastní dějiny.

DIE ROLLE DER PERIODISCHEN PRESSE BEIM ÜBERGANG VON DEN HONORATIÖREN- ZU DEN MASSENPARTEIEN:

Das Beispiel Mähren

THE IMPORTANCE OF PERIODICALS FOR THE SWITCH FROM POLITICAL PARTIES UNITING NOTABLES TO MASS PARTIES:

The Case of Moravia

Jiří Malír

The press contributed in considerable measure to the national and political mobilization of Czech Society between the revolution of 1848 and World War I. Using Moravia as an example, the present article examines the role of the press in the transformation from parties representing notables into parties representing the masses, and also how the press, in turn, was affected in this process. Soon there were more Czech periodicals in Moravia than German ones. The spectrum of periodicals grew broader, and the Czech press, attracting an ever larger part of the population, grew into a network penetrating not only the strictly political aspects of life, but the whole range of them. The importance of party periodicals, however, remained especially high. The most important mass media of their time, daily newspapers affiliated with or owned by political parties not only championed goals of their respective parties, they formed an organisational node. An appendix presents a table which lists the most important newspapers and journals in Moravia by political orientation.

LE RÔLE DE LA PRESSE PERIODIQUE LORS DE LA TRANSITION DES PARTIS DE NOTABLES AUX PARTIS DE MASSE:

L'exemple de la Moravie

Jiří Malír

La presse participa largement à la mobilisation nationale et politique de la société tchèque, qui se produisit entre la Révolution de 1848 et la Première Guerre mondiale. La contribution suivante s'appuie sur l'exemple de la Moravie pour

montrer quel rôle la presse joua lors de la transformation des partis de notables en partis de masse et comment elle s'est transformée elle-même au cours de ce processus. Le nombre des journaux tchèques en Moravie dépassa bientôt celui des journaux allemands. On vit se développer un large éventail de journaux dans la presse tchèque qui attira des cercles toujours plus larges de la population, un réseau de communication qui pénétra aussi les domaines de la vie quotidienne ne touchant pas directement à la politique. Il est à noter que la signification de la presse de parti garda une place tout à fait spéciale. En tant que média de masse le plus important de l'époque, les journaux proches du parti ou propres au parti ne faisaient pas que de la publicité pour atteindre leurs propres buts, ils formaient également un centre d'organisation. Un tableau, joint à la contribution, divisé en fonction des différents camps politiques, donne un aperçu des plus importants journaux et revues en Moravie.

ROLE PERIODICKÉHO TISKU V PŘECHODU OD STRAN SPOLEČENSKÝCH HONORACÍ K MASOVÝM POLITICKÝM STRANÁM:

Příklad Moravy

Jiří Malír

Tisk měl velký podíl na nacionální a politické mobilizaci české společnosti, ke které došlo mezi revolučním rokem 1848 a první světovou válkou. V předloženém příspěvku ukazuje autor na příkladu Moravy, jakou roli sehrál tisk v transformaci stran společenských honorací ve strany masové a jak se v tomto procesu sám proměnil. Počet českých listů byl záhy na Moravě vyšší než v případě listů německých. Vytvořilo se široce zaměřené prostředí českého tisku, které oslovovalo stále nové skupiny obyvatelstva – komunikační síť prostupující i takové oblasti života, které nebyly bezprostředně politické. Význam stranického tisku ovšem zůstával zcela mimořádný. Jako nejdůležitější masové médium té doby propagovaly stranám blízké či přímo politickými stranami vlastněné deníky nejen cíle svých stran, ale tvořily také organizační centra. K článku je připojena tabulka poskytující podle jednotlivých politických táborů přehled nejdůležitějších moravských novin a časopisů.

DIE PRESSELANDSCHAFT DER FREISINNIGEN NATIONALPARTEI VON 1861 BIS 1914.

Zur Struktur der Presseorganisation einer tschechischen
Honoratiorenpartei

THE PRESS AFFILIATED WITH THE LIBERAL NATIONAL PARTY, 1861- 1914

The Structure of the Media Organisation of a Czech Party for Notables

Luboš Velek

Being a traditional party for notables, up to 1910 the Liberal National Party (Národní strana svobodomyslná) did not have a daily newspaper of its own. However, for many years it entertained close ties to the Young Czech “Národní listy”, which it was able to use not only for agitation, but also as an organisational centre. Towards the end of the 19th century, the competition represented by mass and class parties grew stronger. The Liberal National Party had to adapt. The resulting reform professionalized not only procedures and party work as such, but also the media organisation. A differentiated press scene evolved around the party, taking into account different interests of the people concerned. Local and regional media in particular enjoyed a dynamic development. In the end, the Liberal National Party succeeded in purchasing the “Národní listy” daily. After all, it possessed a party newspaper which it directly controlled and which continually supported its work.

LA PRESSE DU PARTI NATIONAL LIBRE-PENSEUR DE 1861 A 1914

La structure de l'organisation de la presse d'un parti tchèque
de notables

Luboš Velek

Le Parti National Libre-Penseur (Národní strana svobodomyslná), ne disposa pas de quotidien jusqu'en 1908 en tant que parti de notables traditionnel. Il fut par ailleurs étroitement lié pendant de nombreuses années au journal „Národní listy“ des Jeunes Tchèques qui servit au parti tant pour faire de l'agitation et de la

propagande que comme centre d'organisation. Vers la fin du 19e siècle, il dut affronter la concurrence grandissante des partis de masse et des ordres. C'est pourquoi le Parti National Libre-Penseur dut se moderniser. Au cours de cette réforme, l'activité du parti et la presse furent professionnalisées. Tout autour du parti, il se développa une presse différenciée qui réagissait aux différents intérêts des hommes ; c'est surtout la presse locale et régionale qui connut aussi un développement dynamique. Finalement, le Parti National Libre-Penseur put acquérir le „Národní listy“ ; il eut ainsi un journal de parti qui se trouvait directement sous son contrôle et soutenait en permanence son oeuvre.

TISKOVÉ PROSTŘEDÍ NÁRODNÍ STRANY SVODOMYSLNÉ OD 1861 DO 1914

Ke struktuře tiskové organizace jedné české strany společenských honorací

Luboš Velek

Národní strana svobodomyslná neměla jako tradiční strana společenských honorací až do roku 1910 žádný vlastní deník. Po dlouhá léta byla ovšem úzce spojena s mladočeskými Národními listy, které straně sloužily pro agitaci a zároveň jako organizační centrum. Koncem 19. století vzrostla v souvislosti se vznikem masových a stavovských stran konkurence. Národní strana svobodomyslná se proto musela modernizovat. V důsledku reformy došlo k profesionalizaci nejen stranické práce, ale také žurnalistiky. Kolem strany se vytvořilo diferencované tiskové prostředí reagující na různé zájmy lidí; dynamický vývoj prodělal zejména také lokální a regionální tisk. Nakonec se Národní straně svobodomyslné podařilo získat Národní listy; měla tak k dispozici stranické noviny, které podléhaly přímo její kontrole a kontinuálně podporovaly její práci.

DER SLOWAKISCHE RUNDFUNK 1938-1945

THE SLOVAK BROADCASTING CORPORATION, 1938-1945

Vladimír Draxler

The Slovak Broadcasting corporation came about in connection with the founding of the "Slovak State". Its main base was in Bratislava, with a branch office at

Prešov. It developed a comprehensive schedule containing newscasts and features on culture, art and music. This contribution sketches the conditions in which the radio station worked: it was part of the authoritarian, nationalist Tiso administration and thus became the object of attempts to open it up for German interests and German war propaganda. At this time, Slovak listeners were also being targeted by Allied radio stations as well as by those belonging to Nazi Germany. When the Slovak Uprising broke out in August, 1944, the Slovak radio was drawn into the quarrel between conflicting factions. Whereas the Slovak Broadcasting corporation as a whole remained loyal to the government until the end of the war, individual staff members set up an insurgent radio station in Banská Bystrica, which managed to broadcast on behalf of the resistance for two months.

LA RADIO SLOVAQUE EN 1938-1945

Vladimír Draxler

La radio slovaque, ainsi que sa centrale à Bratislava et une annexe à Prešov, virent le jour en même temps que la fondation de l'«Etat slovaque». Elle développa un programme complet avec des émissions d'actualités, d'art, de culture, de musique et des bulletins. L'article présente les conditions générales dans lesquelles cette radio travaillait : elle faisait parti du régime autoritaire et nationaliste de Tiso et elle était soumise à des tentatives pour l'ouvrir aux intérêts allemands et à la propagande allemande de guerre. Pendant ce temps, les stations de radio des alliés essayaient d'agir sur les auditeurs de l'Allemagne national-socialiste d'une part et sur les auditeurs slovaques d'autre part. Lorsque l'insurrection slovaque éclata en 1944, la radio slovaque fut prise dans des luttes d'orientation : tandis que la radio slovaque resta loyale au gouvernement jusqu'à la fin de la guerre, quelques collaborateurs de la radio organisèrent une station insurgée sous le nom de „radio libre slovaque“ à Banský Bystrica, qui fit pendant deux mois des retransmissions au service de la résistance.

SLOVENSKÝ ROZHLAS 1938-1945

Vladimír Draxler

Slovenský rozhlas se svou centrálou v Bratislavě a pobočkou v Prešově vznikl v souvislosti se založením „Slovenského štátu“ a rozvinul kompletní program se

zpravodajským, publicistickým, uměleckým, kulturním a hudebním vysíláním. Článek osvětluje rámcové podmínky, za nichž tato stanice pracovala: tvořila součást autoritářského, nacionalistického Tisova režimu a byla vystavena snahám o prosazení německých zájmů a německé válečné propagandy. Na slovenské posluchače se zároveň snažily působit rozhlasové stanice spojenců na straně jedné a vysílače nacistického Německa na straně druhé. Když v srpnu 1944 vypuklo Slovenské národní povstání, ovládly i slovenský rozhlas boje o další směřování: zatímco slovenský rozhlas do konce války zůstal loyální vládě, někteří jeho pracovníci zorganizovali v Bánské Bystrici odbojovou stanici pod názvem „Slobodný slovenský vysielateľ“, která dva měsíce vysílala ve službách povstání.

„VOLLER PROPAGANDISTISCHER ERFOLG“?

Das Karikaturblatt „Ejhle“ (1944-1945)

“A FULL PROPAGANDA SUCCESS”?

The cartoon journal “Ejhle” (1944-45)

Petr Karlíček/Volker Mohn

Humor can be an effective tool to manipulate a population. The Nazi occupation regime in the “Protectorate of Bohemia and Moravia” knew this quite well. When the German armed forces were forced into ceding territory on several fronts at a growing pace, the Czech population became practically inaccessible to German propaganda. In order to retain the ability to make the Czech population more receptive to the goals of the occupying power, the persons responsible in the German State Ministry exploited novel methods. Among other things, they founded a cartoon periodical called “Ejhle”. To make it interesting to its readership, political content was hidden behind seemingly unpolitical jokes and sometimes lewd drawings. In addition, the State Ministry sought to hide the fact that the persons behind “Ejhle” were German. The present contribution analyses how the periodical was planned, how it functioned and how its work was assessed at the time. Moreover, its content is examined in some depth.

UN „SUCCES COMPLET PROPAGANDISTE“ ?

Le journal caricatural „Ejhle“ (1944-1945)

Petr Karlíček/Volker Mohn

L'humour peut être un moyen efficace pour influencer la population. Le régime d'occupation national-socialiste dans le protectorat de Bohême-Moravie en était aussi conscient : lorsque la Wehrmacht fut de plus en plus repoussée sur plusieurs fronts, il ne fut pratiquement plus possible d'atteindre la population tchèque par la propagande. Pour pouvoir cependant influencer les Tchèques en faveur des occupants, les responsables du Ministère d'État allemand cherchèrent d'autres voies. Ils créèrent entre autres le journal satirique „Ejhle“. Pour rendre intéressant „Ejhle“ aux lecteurs, on inséra des messages de propagande dans des blagues en apparence non politiques et au milieu de caricatures lascives. Sinon, le Ministère d'État essaya de dissimuler la paternité allemande de „Ejhle“. La contribution donne un aperçu de la planification, du travail et de l'appréciation du journal. De plus, les auteurs ont entrepris de faire une analyse de son contenu.

„ÚPLNÝ PROPAGANDISTICKÝ ÚSPĚCH“ ?

Humoristický časopis „Ejhle“ (1944-1945)

Petr Karlíček/Volker Mohn

Humor může být účinným prostředkem k ovlivnění obyvatelstva. Toho si byl vědom také okupační nacistický režim v Protektorátu Čechy a Morava: v době, kdy byla německá armáda na vícero frontách stále výrazněji zatlačována, dalo se české obyvatelstvo propagandisticky už jen těžko získat. Aby bylo přesto možné Čechy ovlivňovat ve smyslu okupační moci, vydali se odpovědní činitelé v Německém státním ministerstvu novými cestami. Mimo jiné povolali k životu humoristický časopis „Ejhle“. Aby bylo „Ejhle“ pro své čtenáře zajímavé, byly propagandistické vzkazy vkládány do zdánlivě nepolitických vtipů a někdy i lascivních karikatur. Státní ministerstvo se v neposlední řadě také snažilo zamaskovat německý původ „Ejhle“. Příspěvek poskytuje pohled na plánování, práci a dobové hodnocení listu. Navíc je také učiněn pokus o jeho obsahovou analýzu.

„WAS HEIßT HIER EUROPÄISCH?“

Tschechien, Rumänien und die Osterweiterung der Europäischen Union
in der deutschen Presse

“WHAT DOES EUROPEAN MEAN, IN THIS CASE?”

The Czech republic, Romania, and the Eastward Expansion of the European
Union in the German press

Felix Westrup

Starting with the mid-1990s, the present contribution deals with the discussion in the German press about the eastward expansion of the European Union. Coverage of two new members, the Czech Republic and Romania, has been selected in order to demonstrate that the recurring leitmotifs and narratives of the debate can be traced back to the semantics of specific possibilities of how to describe social space and its dynamics. Three paradigmatic notions of social space are evaluated and their consequences for describing and assessing “old” and “new” regions of the EU analysed. In the media debate, however, these notions have always remained implicit, never have they been named, never has any reflection been voiced about them. Also striking is the fact that they have been used in the same sense by papers of differing political orientation and that there has been very little change over time.

„QUE SIGNIFIE „EUROPEEN“ DANS CE CAS?“

La tchéquie, la roumanie et l'élargissement à l'est de l'union européenne dans la
presse allemande

Felix Westrup

Cette contribution se penche sur la discussion concernant l'élargissement à l'Est de l'Union européenne dans la presse allemande à partir du milieu des années 1990. A l'aide de rapports sur la Tchéquie et la Roumanie – deux pays qui sont entrés dans l'Union européenne – il est montré à titre d'exemple comment les thèmes clés et les discours narratifs des débats, répétés régulièrement, remontent à une sémantique des possibilités spécifiques de description de l'espace social et de la dynamique socio-spatiale. Trois présentations paradigmatiques de l'espace social sont étudiées

dans cette optique et dans leurs conséquences pour la description et l'évaluation du rapport entre les „vieux“ et les „nouveaux“ espaces de l'Union européenne. Dans le débat même, ces présentations sont restées implicites, on ne les a pas nommées en tant que telles et on n'a pas réfléchi à leur signification. Il apparaît en outre qu'elles ont été abondamment utilisées partout dans des journaux de diverses couleurs politiques et qu'elles sont aussi restées largement stables tout au cours des débats.

„CO TU ZNAMENÁ EVROPSKÝ?“

Česko, Rumunsko a rozšíření Evropské unie směrem na východ v německém tisku

Felix Westrup

Příspěvek se zabývá diskusí kolem rozšíření Evropské unie směrem na východ probíhající v německé tiskové veřejnosti od poloviny devadesátých let 20. století. Na základě zpráv o obou přístupových zemích, Česku a Rumunsku, autor exemplárně ukazuje, že centrální, pravidelně se opakující topoi a narativy této debaty je možné odvodit od sémantiky specifických možností popisu sociálního prostoru a sociálněprostorové dynamiky. V tomto smyslu vypracovává tři paradigmatické představy společenského prostoru a zkoumá je v jejich důsledcích pro popis a hodnocení vztahu mezi „starými“ a „novými“ prostory EU. V debatě samotné zůstaly tyto představy implicitní a nebyly jako takové pojmenovány a reflektovány. Navíc je nápadné, že jich do značné míry shodně užívaly politicky různě zaměřené noviny a že v průběhu debaty také zůstaly převážně stabilní.

LITERATUR- UND FORSCHUNGSBERICHTE

INTEGRATIONSPOLITIKEN UND OPFERBILDER:

Neuere Studien zur deutschen Erinnerungs- und Geschichtskultur

INTEGRATION POLICIES AND NOTIONS OF HAVING BEEN VICTIMIZED:

Recent Research into the German culture of recollection and history treatment

K. Erik Franzen

Talking about German victims and the victims caused by German conduct is not a new phenomenon. In the context of World War II and its consequences, postwar history time and again has witnessed discussions about migration processes connected to the war. Particularly the process of integrating expelled people of German descent has been looked at in some detail, but not, however, exhaustingly. Using selected German publications of the last few years, the author shows how differently authors representing historical science have stood up to the challenge presented by this discourse. What strikes the eye most is that a view taking the memory of the victims into account and regarding it as the central pattern of the German culture of recollection is coming to the fore: images which victim organisations project of themselves are becoming more and more characteristic of German identity debates.

LES POLITIQUES D'INTEGRATION ET LES IMAGES DES VICTIMES:

Nouvelles études sur le travail de mémoire et la culture de l'histoire en Allemagne

K. Erik Franzen

La discussion sur les victimes allemandes et les victimes des Allemands a une longue tradition. Concernant l'histoire de la Seconde Guerre mondiale et de ses conséquences, il y a toujours eu des débats au sujet des processus de migration qui en découlèrent. Particulièrement, le processus d'intégration des Allemands déplacés a été entre-temps bien étudié, même s'il reste encore quelques points à éclaircir. A

l'aide de publications allemandes choisies des dernières années, il est montré à titre d'exemple comment les auteurs historico-scientifiques ont réagi aux défis discursifs à plusieurs niveaux. Il apparaît clairement que le travail de mémoire actuel en Allemagne sollicite de plus en plus les souvenirs des victimes et que cela forme un thème récurrent : notamment les représentations de soi-même d'organisation de victimes marquent de plus en plus de leur empreinte les débats sur le problème d'identité des Allemands.

INTEGRAČNÍ POLITIKA A OBRAZY OBĚTÍ:

Nové studie k německé kultuře paměti a dějin

K. Erik Franzen

Diskuse o německých obětech a obětech Němců mají dlouhou tradici. V souvislosti s dějinami druhé světové války a jejími důsledky se v poválečné době opakovaně debatovalo o migračních procesech, které s nimi korelovaly. Zatím byl obšírně, byť ne zcela dostatečně, osvětlen především integrační proces vyhnaných Němců. Na podkladě vybraných německých publikací posledních let je exemplárně ukázáno, jak mnohovrstevným způsobem reagovali na diskurzivní výzvy autoři z oblasti historických věd. Nápadný je především rostoucí příklon k vzpomínkám obětí jako centrálnímu vzoru současné německé kultury paměti: právě obrazy sebe sama vytvářené organizacemi obětí formují v zesílené míře debaty o identitě Němců.

MISZELLEN

Mensch und Umwelt. Umweltgeschichte als Regionalgeschichte Ostmitteleuropas von der Industrialisierung bis zum Postsozialismus (Andreas Helmedach)

4. Österreichisch-Tschechische Historikertage: Die Husák.- und die Kreisky-Jahre. Politik, Kultur und Gesellschaft in Österreich und der Tschechoslowakei der siebziger Jahre (Niklas Perzi)

Wissenschaft und Technik in den böhmischen Ländern in den sechziger Jahren (Arnošt Štanzel)

Quantitative Entwicklung und strukturelle Differenzierung der europäischen Zeitgeschichtsforschung 1989-2005 (Jiří Lach)

Geschichtsunterricht, Geschichtsbewusstsein und Geschichtskultur in der Tschechischen Republik und in der Bundesrepublik Deutschland (Andreas Helmedach)

Regionale Identität und transnationale Räume in Ostmitteleuropa (Martin Munke)

15. Bohemisten-Treffen (Arnošt Štanzel)

Tschechische, slowakische und tschechoslowakische Geschichte im 20. Jahrhundert (VI) (Vítězslav Sommer)

NEUE LITERATUR

Havelka, Miloš: Ideje – dějiny – společnost. Studie k historické sociologii vědění (Bedřich Loewenstein)

Historie. Jahrbuch des Zentrums für Historische Forschung Berlin der Polnischen Akademie der Wissenschaften. 1: Krieg und seine Folgen; 2: Historie erinnern – Historie erzählen (Ekaterina Makhotina)

Benešová, Klára (Hg.): Královský sňatek. Eliška Přemyslovna a Jan Lucemburský 1310 (Thomas Krzenek)

Krywalski, Diether: Geschichte der deutschsprachigen Literatur des Mittelalters in den böhmischen Ländern (Manfred Knedlik)

Cooper, David L.: Creating the Nation: Identity and Aesthetics in Early Nineteenth-century Russia and Bohemia (Dirk Uffermann)

Engel, Manfred/Auerochs, Bernd (Hgg.): Kafka-Handbuch. Leben, Werk, Wirkung (Steffen Höhne)

Schneider, Vera: Wachposten und Grenzgänger. Deutschsprachige Autoren in Prag und die öffentliche Herstellung nationaler Identitäten (Susanne Fritz)

Becher, Peter/Knechtel, Anna (Hgg.): Praha – Prag 1900-1945. Literaturstadt zweier Sprachen (Jiří Kosta)

Ferencová, Michaela/Nosková, Jana (Hgg.): Paměť města. Obraz města, veřejné komemorace a historické zlomy v 19.-21. století (Elena Mannová)

Baer, Josette: Revolution, Modus Vivendi or Sovereignty? The Political Thought of the Slovak National Movement from 1861 to 1914 (Miloslav Szabó)

Bílek, Jan/Velek, Luboš (Hgg.): Karel Kramář (1860-1937). Život a dílo (Martina Winkler)

Sokolovič, Peter: Hlinkova Garda 1938-1945 (Tatjana Toensmeyer)

Sachse, Carola (Hg.): „Mitteleuropa“ und „Südosteuropa“ als Planungsraum. Wirtschafts- und kulturpolitische Expertise im Zeitalter der Weltkriege (Steffen Höhne)

Gruner, Wolf/Osterlob, Jörg (Hgg.): Das „Großdeutsche Reich“ und die Juden. Nationalsozialistische Verfolgung in den „angegliederten“ Gebieten (Wolfgang Benz)

Stránský, Oldřich: „Es gibt keine Gerechtigkeit auf Erden“. Erinnerungen eines tschechischen Auschwitz-Überlebenden (Alfons Adam)

Brandes, Detlef/Sundhaussen, Holm/Troebst, Stefan (Hgg.): Lexikon der Vertreibungen. Deportation, Zwangsaussiedlung und ethnische Säuberung im Europa des 20. Jahrhunderts (Matěj Spurný)

Hryciuk, Grzegorz/Ruchniewicz, Małgorzata/Szaynok, Bożena/Żbikowski, Andrzej: Atlas Zwangsumsiedlung, Flucht und Vertreibung. Ostmitteleuropa 1939-1959. Polen, Deutsche, Juden, Ukrainer (Michael Portmann)

Amos, Heike: Die Vertriebenenpolitik der SED 1949 bis 1990 (Volker Zimmermann)

Wonisch, Regina (Hg.): Tschechen in Wien – Zwischen nationaler Selbstbehauptung und Assimilation (Walter Fend)

Kalous, Jan u. a.: Biografický slovník představitelů ministerstva vnitra v letech 1948-1989. Ministři a jejich náměstci (Pavla Vošahlíková)

Hallama, Peter: Zwischen Volksfront und Blockbildung. Die Wiener Tschechen und die KSČ 1948-1952 (Thomas Oellermann)

Johnson, A. Ross: Radio Free Europe and Radio Liberty. The CIA Years and Beyond (Martin K. Bachstein)

Ložoviuk, Petr (Hg.): Grenzgebiet als Forschungsfeld. Aspekte der ethnografischen und kulturhistorischen Erforschung des Grenzlandes (Berthold Molden)

Borodziej, Włodzimierz/Kochanowski, Jerzy/von Puttkamer, Joachim (Hgg.): „Schleichwege“. – Journal of Modern European History 8 (2010) H. 2; Themenheft: Hidden Paths Within Socialism; Soudobé dějiny 17 (2010)

H. 3 Themenheft: Hranice a jejich přesahy ve východním bloku (Bianca Hoenig)

Krapfl, James: Revolúcia s ľudskou tvárou. Politika, kultúra a spoločenstvo v Československu po 17. novembri 1989 (Miloš Řezník)

Sattler, Friederike/Boyer, Christoph (Hgg.): European Economic Elites: Between a New Spirit of Capitalism and the Erosion of the State Socialism (Jakub Rákosník)

Fasora, Lukaš/Hanuš, Jiří: Filozofická fakulta Masarykovy university. Pohledy na dějiny a současnost (Thomas Krzenek)

SUMMARIES

RÉSUMÉS

RESUMÉ

ABKÜRZUNGSVERZEICHNIS

MITARBEITERINNEN UND MITARBEITER DES HEFTES